

Перспективи розвитку українського суспільства крізь призму праці Л. Кучми “Україна – не Росія”

Віталій Чорний * ¹ А

^А Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, Україна

Received: December 6, 2021 | Revised: December 12, 2021 | Accepted: December 30, 2021

DOI: 10.33445/sds.2021.11.6.14

Анотація

У статті здійснено аналіз особливостей розвитку низки нових незалежних держав, а саме Південної Кореї, Індонезії, Філіппін та Тайваню, які, на думку другого президента України Л. Кучми, за короткий період досягли вражаючих результатів внаслідок проведення успішної модернізації. Встановлено, що головні умови успіху зазначених країн закладені в універсальній формулі “сильна держава, соціальний порядок, дисципліна”. Ця формула передбачала певну програму дій, а саме: централізацію влади у руках сильного президента як єдиний засіб консолідації суспільства; пріоритет модернізації економіки; ліквідацію кланово-олігархічної системи; проведення ефективної аграрної реформи. Спираючись на вищезазначене обґрунтовано доктринальні принципи, на яких має будуватися сучасна українська держава. Ці принципи спрямовані на формування спільноти заможних, самодостатніх громадян з розвиненим почуттям гідності та оптимізму, а це, у свою чергу, код до переважаючого та нового шляху творення Великої України.

Ключові слова: держава, модернізація, олігархи, демократія, суспільство, режим.

Постановка проблеми

Голосуючи 1 грудня 1991 р. за незалежність, переважна більшість українців свято вірила, що варто зруйнувати Радянський Союз з його тоталітарним режимом, як одразу постане демократична, соціальна, правова держава з ринковою економікою, яка буде спиратися на активну підтримку громадянського суспільства. Проте, як показала тридцятилітня історія суверенного існування, такі сподівання виявилися утопією. Стало зрозуміло, що проголошення демократичних процедур та заснування відповідних політичних інститутів не є достатньою підставою для швидкого переходу до європейських стандартів країни, яка понад 800 років перебувала у колоніальній залежності від низки східних та західних імперій.

Процес формування української держави протікав за умов, коли неконтрольоване руйнування старого господарського

механізму та перерозподіл власності призвели до різкої поляризації суспільства на тонкий прошарок тих, хто швидко збагатився – скоробагатків або так званих олігархів і громадян, очікування яких виявилися нездійсненими. Програма ринкових перетворень в Україні впродовж її незалежного існування здійснювалася безсистемно та непослідовно. Концепція різкого, обвального послаблення ролі держави під час модернізації українського суспільства, звуження її лише до напрацювання “правил гри” виявилася помилковою [1, с. 138]. Усе це відбувалося на тлі боротьби регіональних, сімейно-кланових угруповань за доступ до контролю над матеріальними ресурсами, фінансовими потоками та держбюджетом загалом. Загострення зазначеної боротьби періодично призводило до олігархічних переворотів (2004 р., 2014 р.), тобто насильницької зміни

¹ * Corresponding author: д. філос. н., професор, начальник кафедри, e-mail: chvs15@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0342-1188

регіональних, олігархічно-кланових угруповань при владі, які маскувалися під соціальні революції.

Зазначені чинники постійно генерують дисфункції соціальних інститутів українського суспільства, які ще більше поглиблюють соціальну кризу в державі. А це, своєю чергою, несе в собі потенційну загрозу соціальної дезорганізації, наслідком якої можуть бути або військово-політична інтервенція з метою запобігання соціальній

катастрофі, або втрата політичного суверенітету ще над якоюсь частиною української території чи державою загалом [2].

Відтак для того, щоб зупинити негативні процеси, які відбуваються в українському суспільстві протягом останніх 30 років необхідно опрацювати нові підходи щодо його модернізації, які б спиралися на досвід нових незалежних держав з характерними тільки для них закономірностями розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Неоднозначні процеси в українському суспільстві викликали жваві дискусії в середовищі політиків, науковців та пересічних громадян. Серед великої кількості думок і пропозицій щодо перспектив розвитку України на особливу увагу заслуговують погляди Л. Кучми, який є одночасно і політиком, і науковцем (Прим. – *Другий Президент України (1994–2005 рр.). У 1960 р. закінчив Дніпропетровський державний університет (фізико-технічний факультет за спеціальністю "інженер-механік в галузі ракетної техніки"). Кандидат технічних наук, професор, академік Міжнародної академії астронавтики, лауреат Ленінської премії в галузі ракетобудування (1979 р.), автор винаходів та науково-технічних праць, почесний доктор декількох іноземних вишів, дійсний член низки академій наук* [4]). Зокрема у своїй фундаментальній праці "Україна – не Росія"

(2003 р.), крім інших цікавих історичних розвідок та корисних думок щодо генези нашої держави, Л. Кучма висловив припущення про можливі напрями її розбудови. Його увагу привернув досвід низки постколоніальних країн, які за короткий період досягли вражаючих успіхів під час модернізації. "У 1960 році (для мене це просто недавно, тому що того року я уже влаштувався на роботу в КБ "Південне"), – пише Л. Кучма, – чи міг хто-небудь припустити, що Південна Корея, Тайвань усього через 25–30 років стануть високорозвиненими країнами? І, що наприкінці століття в кількватер до них почнуть прилаштовуватися Індонезія і Філіппіни? У 1960 році це були безмежно, неймовірно відсталі країни" [3, с. 315].

Постановка завдання

Не викликає сумніву, що приклад, наведений другим президентом України надзвичайно вдалий і повчальний, по-перше, короткий термін досягнення колишніми колоніями ефективного результату – усього за якихось "25–30 років". По-друге, Україна, як і зазначенні країни, є новою незалежною державою із загальними закономірностями розвитку, характерними для такого типу країн. І, по-третє, на час проголошення незалежності Україна була індустріально розвиненою державою на відміну від

названих країн, які, за словами Л. Кучми, "були безмежно, неймовірно відсталіми країнами" [3, с. 315]

Що ж стало причиною такого стрімкого злету зазначених держав і чи змогла б Україна скористатися їхнім досвідом? Щоб відповісти на це питання розглянемо особливості розвитку Південної Кореї, Індонезії, Філіппін і Тайваню, які привернули увагу другого президента України. Почнемо з Корейського півострова.

Виклад основного матеріалу

Південна Корея, або, відповідно до її офіційної назви, Республіка Корея – це індустріальна країна, яка динамічно розвивається і посідає одне з провідних місць серед так званих чотирьох “азійських драконів” (Тайвань, Гонконг і Сінгапур). Незважаючи на те, що природні ресурси Республіки Корея обмежені і її промисловість у значній мірі працює на імпорتنій сировині, країна за порівняно короткий історичний період домоглася вражаючого економічного прогресу. На сьогодні, за обсягом промислового виробництва вона посідає 15-е місце у світі, 13-е – за обсягом товарообігу, друге (після Японії) – з виробництва продукції суднобудування. Сповідуючи “експортну” модель розвитку, влада Республіки Корея робить ставку на всебічне стимулювання експорту основними статтями якого є автомобілі, комп’ютери, різноманітні гаджети, напівпровідники та інші високотехнологічні вироби. На світовому ринку південнокорейські товари успішно конкурують з продукцією, яка виробляється у найбільш розвинених індустріальних країнах світу [5, с. 3–4].

Проте так було не завжди. Після поразки Японії у Другій світовій війні та розпаду її як колоніальної імперії, 15 серпня 1948 р. була проголошена Корейська Республіка на чолі з Лі Син Маном зі столицею у м. Сеул. Внаслідок штучного розчленування новостворена держава майже втратила такі важливі галузі промисловості, як металургійна, хімічна, цементна². Водночас на Півдні було зосереджено 76,8 % легкої, 60,7 % харчової та 68 % деревообробної промисловості. Проте ці галузі були відрізані від головних джерел постачання паливом, електроенергією, які знаходилися на Півночі [5, с. 3–4].

Складні економічні проблеми Південної

Кореї поглибив збройний конфлікт, який спалахнув 25 червня 1950 р. між Північчю та Півднем і тривав до 27 липня 1953 р. За час війни було зруйновано понад 80 % промислової та транспортної інфраструктури обох майбутніх держав, три чверті урядових установ, майже половина усього житлового фонду. Близько 280–300 тис. осіб перейшли з південної частини Кореї на Північ, з Півночі на Південь – від 650 тис. – до 2 млн. осіб [6]. Втрати Збройних сил Південної Кореї склали 350 тис. військовослужбовців, понад 8 тис. осіб потрапило до полону [7].

Зазначені об’єктивні чинники, які негативно впливали на розвиток Республіки Кореї, посилювало непрофесійне керівництво з боку панівної верхівки. На тлі неухильної деградації соціально-економічного та політичного життя, зростання рівня корупції, хабарництва, протекціонізму, гризотні політиканів тощо країна швидкими темпами сповзала до соціальної дезорганізації. Правоохоронні органи та суди були деморалізовані, постійно відбувалися масові виступи населення, які вимагали політичних та економічних реформ.

Сфальсифіковані партією влади президентські вибори (березень 1960 р.) переповнили чашу народного терпіння. Після оприлюднення їхніх результатів спалахнули заворушення. Внаслідок квітневого перевороту до влади прийшла Демократична партія, яка раніше перебувала в опозиції, її лідери стали відповідно прем’єр-міністром і президентом (1 жовтня 1960 р. була проголошена друга республіка).

Проте перші ж кроки нового режиму показали, що з його встановленням сталися лише незначні зміни влади у верхах³. Певна політична лібералізація не супроводжувалася економічним зростанням. До середини травня 1961 р. в країні сформувалася

² За домовленістю учасників антигітлерівської коаліції Корея була поділена на дві зони відповідальності – радянську на північ і американську на південь від 38-ї паралелі – для прийняття капітуляції японських військ.

³ Це ще раз засвідчило, що зазвичай в постколоніальних країнах звичайні “палацові” або олігархічні перевороти маскуються під соціальні революції. У випадку Південної Кореї – так звана Квітнева революція 1960 р.

надзвичайно складна ситуація. Рух різних верств населення проти антинародної політики уряду набув таких масштабів, що загрожував серйозними наслідками для пануючої верхівки.

З метою запобігання соціальній катастрофі, у ніч на 16 травня 1961 р., в Республіці Корея відбувся військовий переворот, лідером якого став генерал Пак Чон Хі. Військовикам без опору і достатньо легко вдалося опанувати владою у державі. Це пояснювалося низкою причин. Пануючу партію роздирали фракційна боротьба, вона не могла контролювати розвиток подій в країні. Крім того, партія влади не мала достатньої соціальної бази, а, відтак, необхідної підтримки у суспільстві. Обіцяні реформи виявилися популістськими гаслами, в країні продовжували процвітати корупція, хабарництво, протекціонізм тощо. За цих складних умов адміністрація генерала Пак Чон Хі (17.11.1963 р. (виконуючий обов'язки президента з березня 1962) – 26.10.1979 р.) обрала нову стратегію економічного розвитку країни і, тим самим, заклала підґрунтя, яке дозволило Республіці Корея досягнути тих економічних вершин, про які сьогодні відомо в усьому світі.

Основна мета економічної політики військового режиму полягала в заохоченні приватної ініціативи та зміцненні національного приватного капіталу. Головним засобом досягнення зазначеної мети стала система "керуваної національної економіки", що означало запровадження державного регулювання народним господарством. Складовою частиною економічної політики визначалися п'ятирічні плани економічного розвитку. Виконання першої п'ятирічки розпочалося у 1962 р. При цьому необхідно відзначити, що п'ятирічні плани в Республіці Корея ніколи не носили директивного характеру, хоча в уряді було

достатньо важелів впливу на економіку.

Низка заходів, покликаних зміцнити продовольчу безпеку країни, була здійснена в аграрному секторі⁴. Так, зокрема, селянство звільнялося від сплати боргів за завищеними відсоткам, була ухвалена програма стабілізації цін на сільськогосподарську продукцію, пришвидшилася кооперація селянських господарств⁵. Для кращого кредитування селянських господарств було здійснено об'єднання Сільськогосподарського банку з Центральним правлінням кооперативів.

У банківському секторі був збільшений відсоток виплат за банківськими депозитами, що стимулювало приплив до банків вільних коштів і сприяло полегшенню отримання кредитів. Для того, щоб підтримати малий бізнес у 1961 р. був створений Промисловий банк, який надавав короткострокові кредити дрібним та середнім підприємцям під порівняно невисокі відсотки.

На початку 60-х років ХХ ст. південно-корейська адміністрація взяла курс на експортну орієнтацію економічного розвитку. У цей час уряд ухвалив низку нормативно-правових актів, які надавали іноземному капіталу великі преференції. Так, зокрема було здійснено значне зниження оподаткування та гарантовано вивіз прибутку. Уряд взяв на себе відповідальність за платоспроможність південнокорейських контрагентів. У середині 60-х років ХХ ст. була проведена низка нових заходів, покликаних залучити до країни іноземний капітал. Серед них виокремлено такі: девальвація вони⁶, усунення обмежень на імпорт, запровадження системи заохочення експортного виробництва.

Зазначені заходи привернули увагу іноземних інвесторів до Республіки Корея, яка стала місцем вигідного розміщення вільних капіталів. Саме з середини 60-х рр.

⁴ У 1961 р. селянство складало 58% населення країни.

⁵ Якщо у 1960 р існувало лише 8 тис. кооперативів, то до 1964 р. їх нараховувалося вже понад 21 тис., при цьому вони охоплювали 93% усіх домоволодінь [5, с. 30].

⁶ Грошова одиниця Республіки Корея.

минулого століття намітилася стійка тенденція до зростання рівня інвестування в Республіці Корея (1964 р. – 99,4 млн., 1965 р. – 177 млн. дол.) [5, с. 31]. Внаслідок цього вплив іноземного капіталу на південно-корейську економіку помітно зріс. Зовнішні накопичення стали майже повністю реалізовуватися у сфері промислового виробництва. У 1972 р. Республіка Корея отримала різних позик на суму 2,9 млрд. дол. З них на розвиток сільського господарства, рибальства та лісництва пішло усього 130 млн. дол., 1,2 млрд. дол. були спрямовані в гірничодобувну та обробну промисловість [5, с. 31]. Раціональне використання іноземного капіталу давало можливість нарощувати основні фонди за рахунок більш сучасних механізмів та устаткування, відкривало доступ до нових технологій і в значній мірі сприяло становленню передових методів виробництва.

Таким чином, іноземний капітал, який розподілявся державними каналами або під контролем державних органів влади посилював вплив державного планового начала на процес економічного розвитку Республіки Корея. Внаслідок здійснення такого курсу економіка Республіки Корея у 70-і роки ХХ ст. набула індустріально-аграрного характеру. У 1987 р. на частку промисловості, будівництва та транспорту припадало 52, % ВВП, сільського господарства – 11,5 %, сфери торгівлі і послуг – 36 % [5, с. 32].

Характерною рисою індустріалізації в Республіці Корея було створення переважно окремих елементів повногалузевої системи відтворення з доповненням відсутніх її частин через участь в міжнародному розподілі праці. Проте згодом країна почала прагнути оволодіти, якщо не усім виробничим процесом, то хоча б найбільш трудомісткими операціями [5, с. 28–36].

Після трагічної загибелі генерала Пак Чон

Хі (26.10.1979 р.) його справу продовжили генерали Чон Ду Хван (01.09.1980–24.02.1988 рр.) та Ро Де У (25.02.1988 р.–25.02.1993 р.), які неухильно дотримувалися принципу сильного централізованого управління та “експортної” моделі розвитку виробництва.

Таким чином, за 30 років правління бойові генерали побудували в Республіці Корея потужну економіку, яка ґрунтується на засадах приватного підприємництва. У власності держави перебувають залізниця, зв'язок і в значній мірі енергетика, вуглевидобувна галузь та чорна металургія. Спільні підприємства, створені за участю держави та іноземного капіталу, зайняті переважно виробництвом мінеральних добрив і нафтопродуктів. До 80-х років ХХ ст. державі належала більшість банків, поки не розпочалася їхня масова приватизація.

У 1960–1985 рр. економічне зростання у Республіці Кореї було одним з найінтенсивніших у світі. Внаслідок змін, що розпочалися у 1962 р., Республіка Корея перетворилася з однієї з найбідніших у світі аграрних країн на індустріальну державу, яка розвивається швидкими темпами. Цей стрибок отримав назву “економічного дива на річці Хан”⁷. Основними чинниками, які пояснюють економічне зростання країни, стали: визначальна роль держави під час здійснення реформ; стратегія експортного орієнтування через нестачу власної сировини; дешева робоча сила; сприятливий для ділової активності міжнародний клімат. Під час індустріалізації були також модернізовані традиційні для Республіки Корея галузі легкої промисловості, особливо текстильна. Найвищими темпами розвивалися важка і хімічна промисловість, виробництво машин та устаткування, електроніка, суднобудування, автомобілебудування для внутрішнього і зовнішнього ринку. Великі корейські концерни – чеболі⁸ – стали підґрунтям перетворення Республіки

⁷ Річка Ханганг протікає через м. Сеул.

⁸ Чеболь – південнокорейська форма фінансово-промислових груп, аналог японських – дзайбацу.

Конгломерат, що є групою формально самостійних фірм різної галузевої спрямованості, які перебувають у власності певних сімейно-кланових угруповань і під

Корея у світову індустріальну державу, і, на сьогодні, на них фактично тримається економіка країни. Наприклад, на початку XXI ст. 46 % усіх продажів в промисловій галузі належала їм [8].

Наступною країною, яку згадує Л. Кучма у своїй праці "Україна – не Росія", є Республіка Індонезія, що розташована в Океанії та Південно-Східній Азії. За показниками населення та території Індонезія є найбільшою країною регіону⁹. Починаючи з першої половини XVII ст. вона перебувала в колоніальній залежності від Нідерландів, які до початку XX ст. об'єднали під своєю владою більшу частину її сучасної території (Нідерландська Ост-Індія). З 1942 р. по 1945 р. Індонезія перебувала в японській окупації.

Після проголошення незалежності 17 серпня 1945 р. був сформований Центральний Національний Комітет Індонезії, як тимчасовий представницький орган держави, ухвалена конституція, що передбачала побудову унітарної президентської республіки. У серпні-вересні 1945 р. уряду новоствореної країни вдалося сформувати основні державні інститути. Проте вже у жовтні цього ж року збройні формування Республіки Індонезії вступили в конфлікт з військами Великобританії, які висадилися на Яві для роззброєння японців, а у січні 1946 р. почали бойові дії проти голландців, що повернулися до колишньої колонії, – метрополія відмовилася визнавати незалежність новоствореної держави.

Бойові дії з колонізаторами з перемінним

єдиним адміністративним та фінансовим контролем. Чеболі існують за рахунок підтримки держави, яка забезпечує їм захист та надає низку преференцій. Усі найвищі позиції в компанії посідають або родичі директора, або його найближчі друзі, відтак відбувається здійснення жорсткого контролю над усім чеболом. Це забезпечує їм незалежність та самодостатність функціонування.

⁹ Посідає четверте місце у світі за кількістю населення – 276 млн. осіб та 15-е за територією – 1 919 440 кв. км.

¹⁰ Про стереотипність дій колонізаторів свідчить суспільно-історична практика людства. Так, зокрема після приходу до влади А. Гітлера Німеччина

успіхом тривали до 1949 р. Після чергового втручання ООН сторони повернулися до переговорів. За підсумками Гагської конференції у листопаді 1949 р. за наполяганням метрополії було проголошено створення Сполучених Штатів Індонезії (СШІ) – федерального утворення, до якого разом з Республікою Індонезія, територія якої урізалася до більшої частини Суматри та приблизно половини Яви, включалася група з 16 квазінезалежних держав, створених при посередництві Нідерландів на контрольованих нею територіях і де-факто підпорядкованих їй¹⁰. [9, с. 88–90].

Існування СШІ виявилось нетривалим: з лютого по травень 1950 р. практично усі штати добровільно або після нетривалих бойових дій увійшли до складу Республіки Індонезія. 17 серпня 1950 р. Республіка Індонезія знову була проголошена унітарною державою, яка включала до свого складу основну частину колишньої Нідерландської Ост-Індії. Приєднання південної частини Молукк до Республіки Індонезія було завершено у жовтні 1950 р. Після цього під контролем Нідерландів залишалася західна частина Нової Гвінеї [10, с. 359].

Відтворена Республіка Індонезія успадкувала політичну ситуацію, що сформувалася у роки боротьби за незалежність і характеризувалася багатопартійністю, яка перебувала на межі мультипартійної кризи та значним зростанням ролі законодавчих органів влади. Одночасно з проголошенням унітарної республіки під тиском найбільших партій у

послідовно висувала до Чехословаччини вимоги про децентралізацію, автономізацію та федералізацію, після виконання яких Чехословаччина припинила своє існування [12, с. 164]. Подібні вимоги, щоправда в дещо іншій послідовності, висуває Російська Федерація до України, зокрема і щодо включення до складу України так званих ДНР та ЛНР. Прецедент зі створення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки в межах території Кримської області в складі Української РСР виявився для метрополії вдалим [13]. Як відомо, на сьогодні, найуспішнішою реформою в Україні вважається реформа децентралізації.

серпні 1950 р. була ухвалена нова тимчасова конституція, яка передбачала перетворення Індонезії на парламентську республіку. Повноваження президента істотно звужувалися, натомість зростала роль прем'єр-міністра. З урахуванням зазначених політичних перетворень наступний період розвитку Республіки Індонезія (до лютого 1957 р.) отримав назву "Ліберальної демократії" [11].

Для цього періоду був характерний низький рівень політичної стабільності, обумовлений як гостротою соціально-економічних проблем, так і конфліктними відносинами між дрібними парламентськими партіями, які були неспроможні розв'язати жодної серйозної проблеми¹¹. Активна, а місцями епатажна діяльність парламенту нерідко вступала в суперечність з інтересами виконавчої влади [11]. У свою чергу уряди були достатньо різномірними за складом і зазвичай мало професійними, а відтак неефективними та недовговічними. На тлі неухильного погіршення добробуту населення, зростання рівня корупції, хабарництва, протекціонізму тощо посилювалися кризові явища в усіх сферах суспільного життя. Країна прискореними темпами сповзала до соціальної дезорганізації.

Найбільш серйозне загострення сталося восени 1952 р., коли індонезійське військо керівництво відмовилося виконувати рішення парламенту про суттєве скорочення національних збройних сил та їхнє матеріально-фінансове забезпечення. Вимоги парламенту про відставку військового командування та реорганізацію міністерства оборони призвели до так званого "інциденту 17 жовтня 1952 р." – масовим антипарламентським виступам, в яких взяли участь не тільки військовики, а й значна кількість цивільного населення, яка їх підтримувала¹². Конфлікт вдалося врегулювати лише завдяки

особистому втручання президента країни Сукарно, який закликав військовиків "повернутися до казарм" і домогся від парламентарів суттєвого коригування програми скорочення збройних сил та посилення їхнього всебічного забезпечення [14].

У лютому 1957 р. вибухнула нова політична криза, викликана протистоянням між президентом і парламентом. Ліберальна демократія та пов'язана з ним децентралізація спричинили зростання сепаратизму в регіонах, який підігрівався метрополією. Заручившись підтримкою військовиків, президент Сукарно оприлюднив доктрину "Насаком", яка передбачала фактичну відмову від парламентаризму, і оголосив про перехід країни до так званої "скеровуваної демократії", що виразилося передусім в розширенні президентських повноважень при істотному обмеженні ролі органів законодавчої влади [15]. Діяльність парламенту була фактично призупинена після оголошення у березні 1957 р. військового стану. Президент Сукарно мотивував цей крок необхідністю не тільки подолання політичної кризи, а й придушення антиурядових та сепаратистських рухів, які активізувалися і на той час контролювали понад 15 % території країни.

За цих умов президент Сукарно, спираючись на військовиків, своїм декретом відновив конституцію 1945 р., яка передбачала президентську форму правління. Посада прем'єр-міністра скасовувалася, а уряд переходив до безпосереднього підпорядкування президенту. У серпні 1959 р. президент Сукарно проголосив "Політичний маніфест", який декларував "скеровувану демократію"

¹¹ У вересні 1955 р. в країні відбулися перші загальнонаціональні парламентські вибори, за підсумками яких до складу парламенту увійшли представники 28 партій.

¹² На тлі неухильного наростання дисфункцій усіх соціальних інститутів, гризотні політиканів тощо тільки збройні сили вигідно вирізнялися монолітністю та непричетністю до гучних скандалів і чвар.

замість псевдодемократії¹³, що панувала в країні з часів проголошення незалежності; "скеровувану економіку" замість "дикого ринку" та звуження ролі держави лише до напрацювання "правил гри" і централізацію адміністративно-територіального устрою країни на противагу так званій децентралізації, що зазвичай відкрито чи приховано здійснюється на вимогу метрополій, які, таким чином, створюють "плацдарми" для подальшого наступу на свої колишні колонії. У березні 1960 р. після спроби накласти вето на президентський проєкт держбюджету на наступний рік президент Сукарно розпустив парламент, а дві найбільших парламентські партії, які відмовилися визнавати його "Політичний маніфест" були взагалі заборонені [9, с. 125–126].

У серпні 1960 р. парламент був відновлений, проте до його складу увійшли тільки представники партій лояльних президентському курсу та новостворені фракції військовиків і висуванці так званих "функціональних груп" (різноманітних громадських та профспілкових організацій), які делегувалися, відповідно, військовим командуванням і особисто президентом. Ще більш широке представництво висуванці збройних сил і пропрезидентських "функціональних груп" отримали у сформованому згодом Народному консультативному конгресі – вищому законодавчому органі держави, до якого входив колишній парламент у формі Ради народних представників як нижня палата [14].

На початку 60-х років ХХ ст. Джакарта пішла на пряму військову конфронтацію з Гаагою. Після серії вдалих бойових дій на морі та потужного тиску, що чинився на Нідерланди через політико-дипломатичні канали, метрополія погодилася поступитися

Західним Іріаном: у вересні 1962 р. ця територія відійшла під протекторат ООН, а у травні 1963 р. офіційно була включена до складу Індонезії [14].

Проте незважаючи на успішні кроки уряду щодо повернення окупованих територій, в країні наростали негативні явища зокрема економіка перебувала у важкій кризі. Націоналізація голландської власності, а згодом, на хвилі зростання націоналістичних настроїв, депортація з країни голландців і китайців (усього були змушені емігрувати понад 160 тис. осіб)¹⁴ призвели до дезорганізації транспортної системи і торгівлі, відтоку капіталів та порушення зовнішньоекономічних зв'язків, а залучення військовиків до управління державним сектором економіки тільки сприяло поширенню корупції.

На початку 1965 р. в Індонезії розгорілася найгостріша політична криза під час якої політичні опоненти звинувачували один одного у намірах узурпації влади. При цьому командування збройних сил і керівництво спецслужб були розколоти за ідеологічним принципом: командування Сухопутних військ підтримувало праві політичні сили, а в зовнішньополітичному плані достатньо чітко орієнтувалося на США, натомість командування ВПС і керівництво президентської охорони, перебувало під істотним впливом лівих сил [14].

Кульмінацією протистояння стала спроба державного перевороту, здійснена Рухом 30 вересня під приводом захисту президента Сукарно від нібито запланованого військового перевороту. Не дочекавшись відкритої підтримки своїх дій з боку діючого президента, який зайняв вичікувальну позицію, заколотники оголосили про перехід усієї повноти влади в країні до сформованої

¹³ Псевдодемократія, рідше квазідемократія – потворні наслідки так званої "модернізації", відповідно до якої постколоніальні країни намагаються сліпо запозичити в Західній цивілізації кращі зразки форми правління та політичного режиму [2].

¹⁴ У постколоніальних країнах нерідко після досягнення незалежності лідируючі позиції у

суспільстві посідали іонаціональні елементи. Зазвичай це представники метрополії та етносів більш розвинених та підготовлених до управлінської і підприємницької діяльності, оскільки тубільці, які тривалий час перебували у колоніальній залежності не мали змоги набути відповідних якостей.

ними Революційної ради на чолі з підполковником Унтунгом. Проте, вже 1 жовтня 1965 р. урядовим військам на чолі з генералом Сухарто, вдалося повністю розгромити сили заколотників в Джакарті, а ще протягом декількох тижнів були ліквідовані осередки опору прибічників Руху 30 вересня в різних регіонах країни [14].

Таким чином, угрупованню військ під проводом генерала Сухарто вдалося здійснити контрпереворот і фактично встановити контроль над президентом Сукарно. Після цього військовики розпочали поступову латентну узурпацію державної влади в країні.

У жовтні 1965 р. генерал Сухарто, був призначений на посаду головнокомандувача Сухопутних військ, а також очолив Оперативне командування з відновлення безпеки і порядку, яке отримало необмежені повноваження. До січня 1966 р. влада фактично перейшла до вищого військового командування на чолі з генералом Сухарто. 1 лютого 1966 р. Сухарто було присвоєно чергове військове звання генерал-лейтенант. Згодом він був призначений на посаду міністра оборони Республіки Індонезія [11].

Епоха, яка розпочалася після придушення перевороту 30 вересня 1965 р., отримала офіційну назву "Нового порядку". Становлення нового режиму супроводжувалося жорстким придушенням політичних опонентів, а також противників збройних сил. Відсторонення від влади президента Сукарно відбувалося поетапно. 11 березня 1966 р. під тиском військових він підписав указ, за яким генералу Сухарто надавалося право застосовувати від імені президента будь-які заходи, спрямовані на підтримання безпеки та громадського порядку в державі. Зокрема, у межах цих повноважень, генерал Сухарто, домігся формування уряду, половину членів якого склали військовослужбовці. 12 березня 1967 р. надзвичайна сесія Народного консультативного конгресу остаточно усунула

Сукарно від влади¹⁵, призначивши генерала Сухарто виконувачем обов'язків президента, а 27 березня 1968 р. ще одна позачергова сесія парламенту обрала генерала Сухарто президентом Індонезії [14].

Уряд Сухарто, спираючись на військових, взяв курс на активне реформування усіх сфер суспільного життя. У короткі терміни в країні була побудована жорстка вертикаль виконавчої влади, ключову роль у якій відігравали збройні сили, що офіційно були наділені "соціально-політичною функцією": військовослужбовці обіймали більшу частину посад як в уряді, так і у місцевих органах влади. При цьому роль органів законодавчої влади була істотно зменшена [16, с. 309]. За новим законодавством до складу обох палат парламенту і місцевих виборних органів влади усіх рівнів вводилися фракції військовиків, члени яких призначалися президентом чи, відповідно, губернаторами [16, с. 311].

Водночас кардинально була переглянута й економічна політика: головна увага приділялася зміцненню приватної власності, прискореному розвитку ринкових механізмів при забезпеченні активної економічної ролі держави. При цьому важливим економічним гравцем ставали й самі збройні сили, яким в законодавчому порядку було надано право господарської діяльності як на організаційному, так і на індивідуальному рівні: власниками комерційних підприємств могли бути не тільки міністерство оборони, види, роди збройних сил, з'єднання та військові частини, а й також представники офіцерського корпусу [14].

Таким чином, за достатньо короткий період військовому режиму "Нового порядку" вдалося домогтися високого рівня соціально-політичної стабільності та керованості суспільною системою при формальному збереженні обмеженого політичного плюралізму і, зокрема,

¹⁵ При цьому президент Сукарно був позбавлений права займатися політичною діяльністю і проти нього

був застосований запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

багатопартійності¹⁶. Економічна політика "Нового порядку" також виявилася достатньо ефективною. До середини 80-х років ХХ ст. країні вдалося залучити потужні потоки іноземних інвестицій, розвинути багато сучасних галузей промисловості та сфери обслуговування, суттєво реформувати сільське господарство, вибудувати стійку кредитно-фінансову систему. У кінці ХХ ст. Республіка Індонезія увійшла до числа країн Азії, які найбільш динамічно розвиваються. Економічне зростання супроводжувалося значним вдосконаленням інфраструктури, систем охорони здоров'я та освіти і, загалом, якісним підвищенням середнього рівня життя населення. При цьому варто відзначити, що країна увесь цей час збройно боролася з колонізаторами за повернення етнічних територій та сепаратистськими рухами усіх мастей [14].

Наступна країна, на яку звернув увагу Л. Кучма у своїй праці "Україна – не Росія" є Республіка Філіппіни. Це острівна держава у Південно-Східній Азії, яка за чисельністю населення посідає 12-е місце в світі (понад 100 млн. осіб) та 72-е – за територією (близько 300 тис. км²). Її історія типова для більшості нових незалежних держав у тому числі й України. Чому України? Тому, що Республіка Філіппіни за час свого колоніального минулого, а це понад 400 років, перебувала у складі низки імперій, а її територія не раз ставала ареною кровопролитних бойовищ між колонізаторами та національно-визвольних

воєн філіппінців проти них.

Епоха колонізації Філіппін розпочалася з 1521 р., коли іспанська експедиція на чолі з Ф. Магелланом висадила на їхніх теренах. Після цього сталося цілком закономірне явище, яке згодом описав В. Гьосле у своїй знаменитій праці "Практична філософія в сучасному світі". Зокрема він зазначає, що колонізатори вдершись до культур аборигенів і, "порушивши їхній природний розвиток, нав'язали їм внутрішню асинхронію, позбавивши їх колишньої органічної єдності..." [17, с. 165].

У 1762 р. після жорстокого бойовища Манілу захопили колоніальні війська Великої Британії, проте вже наступного року вона була повернута Іспанії. Наприкінці ХVІІІ ст. на Філіппінах активізувався сепаратистський рух: проти Іспанії були налаштовані мусульмани та місцева китайська діаспора. При цьому варто зазначити, що протягом майже усього правління іспанців на Філіппінах періодично спалахували повстання, які зазвичай не досягали мети.

Проте ситуація кардинально змінилася до початку ХІХ ст. з визріванням соціального прошарку креолів і метисів зазвичай іспаномовних католиків-філіппінців, які ставали лідерами національно-визвольних змагань. Одним з них був Х. Рісаль – філіппінський просвітителі і вчений, поет і письменник, ідеолог філіппінського націоналізму, засновник реформаторського руху в іспанських Філіппінах, який фактично підготував філіппінську революцію¹⁷. Його

¹⁶ У 1974 р., дотримуючись принципів "скеровуваної демократії" та з метою подолання мультипартійної кризи військовий режим здійснив примусове злиття політичних партій країни: усі партії мусульманської традиції були об'єднані в Партію єдності і розвитку, а усі партії світської та християнської орієнтації – у Демократичну партію Індонезії. Обидві новостворені партії формально залишалися в опозиції до "партії влади" (Голкар), проте їхня діяльність жорстко контролювалася пануючою владою [14].

¹⁷ При цьому сам Х. Рісаль вважав, що багатонаціональний народ Філіппін ще не готовий до незалежності, оскільки колонізатори укорінили до свідомості філіппінців психологію рабів, якої спочатку

необхідно позбутися. Через цю психологію, у разі швидкої перемоги борців за незалежність, встановлена ними влада, швидше за все, виродиться в тиранію, а це для народу буде гірше, ніж влада колонізаторів. "Для чого незалежність, якщо сьогоднішні раби завтра стануть тиранами? – запитував Х. Рісаль" [18]. Як показала подальша суспільно-історична практика ця закономірність стосується практично усіх нових незалежних держав. На жаль не оминула вона й Україну. На це зокрема звертав увагу ще Т. Шевченко, характеризуючи українців: "Німці, подлії раби! Підніжки царськії, лакеї ... Не вам, в мережаній лівреї, донощики і фарисеї, за

страта колоніальною владою у 1896 р. практично стала її початком.

Політичні вимоги про незалежність переросли в широкомасштабні бойові дії філіппінців проти іспанських колонізаторів. У 1899 р., в межах іспано-американської війни, філіппінські повстанці уклали угоду з американцями про спільну боротьбу проти іспанців. Успішні дії союзників дали надію філіппінцям на остаточний розгром іспанських колонізаторів. 12 червня 1898 р., рівно за два місяці до закінчення іспано-американської війни, лідери філіппінського національно-визвольного руху проголосили свою незалежність від Іспанії.

США, які багато в чому допомогли філіппінцям розгромити іспанські війська не лише не поспішали, а й взагалі не планували надавати обіцяної незалежності Філіппінам. 10 грудня 1898 р. в Парижі був укладений мирний договір між США та Іспанією, який поклав край іспано-американській війні. Крім іншого, зазначений міжнародно-правовий акт передбачав, що Іспанія поступалася Сполученим Штатам Філіппінськими островами за 20 млн. дол. [20].

Ситуація за якої Філіппіни втрачали незалежність не відчувши її смаку, а замість однієї метрополії заступала інша, не влаштовувала філіппінських патріотів. У 1899 р. спалахнула філіппінсько-американська війна – війна першої філіппінської республіки за незалежність від США. Вона фактично була продовженням філіппінської антиколоніальної революції, яка розпочалася у 1896 р. боротьбою проти іноземного панування. Війна тривала до 1902 р. і завершилася цілковитою поразкою Філіппін¹⁸, хоча окремі осередки опору зберігалися ще до 1913 р.

Після поразки національно-визвольних змагань Філіппіни стали частиною США і лише

у 1935 р. набули статусу автономії у складі суб'єктів федерації. Під час Другої світової війни Філіппіни були окуповані японцями. Внаслідок капітуляції Японії та звільнення філіппінської території від чергових колонізаторів 4 липня 1946 р. була проголошена остаточна незалежність Філіппін.

Подальший суверенний розвиток Філіппін нічим особливим не відрізнявся від генезису більшості постколоніальних країн, проте мав й певні свої особливості¹⁹. Та ліберально-демократична модель, яка утвердилася на Філіппінах після проголошення незалежності, була різновидом елітарної і так званої олігархічної демократії, коли при формальному функціонуванні інститутів представницької системи реальна влада була сконцентрована в руках соціально замкненої пануючої верхівки, що складалася із "старої олігархії", яка сформувалася ще в довоєнний період, бюрократичної еліти та, власне, політиків – вихідців із тієї ж олігархічної групи [22, с. 176].

Як зазначав майбутній президент Філіппін Ф. Маркос "олігархи або купували політиків, або самі ставали ними" [22, с. 177]. Одна з особливостей філіппінської пануючої еліти полягала у її роздробленості на регіональні клани, представники яких перманентно перебували у стані міжособистісної, міжфракційної боротьби. Ця особливість зумовлювала низьку ефективність політичної влади, сприяючи хаотичності політичного процесу, консервації патерналістських відносин, створюючи ґрунт для зростання корупції у трикутнику "політика – бюрократія – бізнес". Політична система "західного типу", що зовні мала риси демократизму, насправді була псевдодемократією, інструментом перерозподілу влади між політичними кланами, які постійно суперничали між

правду пресвятую стаять і за свободу!" (1857 р.) [19, с. 258–260].

¹⁸ За різними підрахунками за час війни загинуло близько 20 тис. філіппінських військовиків та понад 200 тис. цивільного населення [21].

¹⁹ Період в історії Філіппін з 1946 по 1965 рр. отримав назву "олігархічної демократії" [22, с. 174].

собою. Президенти, які очолювали виконавчу владу в країні, намагалися упорядкувати цей політичний процес. Але оскільки вони самі були вихідцями з тих самих політичних кланів або ж ставлениками олігархів, їхні потуги зазвичай закінчувалися безрезультатно. Водночас групи підтримки олігархів у парламенті блокували прогресивні законопроекти, лобювали їхні інтереси [22, с. 177].

До середини 60-х років ХХ ст. неспроможність політичної системи усвідомлювалася в різних верствах філіппінського суспільства. До політичної кризи, яка перманентно тліла з часу проголошення незалежності, додалася ще й економічна, пов'язана з пошуком ефективної моделі розвитку. У соціальній сфері зростає нерівність у розподілі прибутків, поглибився розрив між полюсами злиденності і багатства. Ослаблена держава, роль якої неухильно знижувалася, була нездатною захистити інтереси широких верств населення. Усе це неминуче сприяло зростанню опозиційних настроїв філіппінського суспільства щодо урядового курсу [22, с. 177].

З посиленням соціальної кризи зростала й кількість активних прихильників сильного лідерства та сильної державної влади. Найбільш цілісне втілення ідеї авторитарно-етатичного штибу знайшли у поглядах молодого політика з блискучою освітою та героїчним минулим Ф. Маркоса²⁰. Зокрема його програма передбачала: централізацію влади у руках сильного президента як єдиний засіб консолідації суспільства; пріоритет модернізації економіки; ліквідація кланово-олігархічної системи; проведення аграрної реформи [22, с. 177].

Саме ці ідеї дали можливість прагматичному та вольовому Ф. Маркосу здобути перемогу на президентських виборах у 1965 р. Прийнявши "керівництво нацією в кризовій обстановці", у своєму посланні до парламенту він заявив: "Нам не

варто сподіватися на чийсь допомогу. Ми маємо розраховувати лише на самих себе, щоб власною працею підняти економіку, покращити умови життя народу, проводити політику національної консолідації усередині країни та незалежну зовнішню політику" [23].

У діяльності першої адміністрації Ф. Маркоса (1965–1969 рр.) доцільно виділити такі досягнення: в економіці – перехід до експортної орієнтації та реалізація "програми розвитку інфраструктури", яка, на відміну від попередньої економічної політики, у рівній мірі торкнулася усіх основних островів Філіппінського архіпелагу, у зовнішній політиці – вступ до регіональної організації АСЕАН (1967 р.) та посилення азійського спрямування у міжнародній діяльності держави [22, с. 177–178].

Звичайно, проведених заходів виявилось замало, зупинити процеси дестабілізації не вдалося. Проте незважаючи на поглиблення кризової ситуації у суспільстві, більшість філіппінців не втратила довіри до Ф. Маркоса, вважаючи його сильним лідером, спроможним оздоровити обстановку в державі. На президентських виборах 1969 р. Ф. Маркос знову здобув перемогу²¹.

Під час другого президентства Ф. Маркос зробив перші реальні кроки щодо втілення грандіозного проекту перебудови політичної та економічної системи республіки. Він сформулював низку положень щодо "нової політичної ідеології" для Філіппін, фактично заперечивши перспективність ліберально-демократичних принципів організації філіппінського суспільства. Підґрунтям його проекту були ідеї орієнтації суспільства на прискорену модернізацію економіки (як це успішно реалізовувалося в країнах-партнерах АСЕАН з авторитарними режимами).

У вересні 1972 р., приблизно за рік до закінчення другого терміну президентства, Ф. Маркос запровадив на Філіппінах режим надзвичайного стану. При цьому він спирався

²⁰ Учасник Другої світової війни, яку закінчив у званні майора. За військову доблесть отримав 28 нагород – це найбільше, ніж будь-хто з його співвітчизників.

²¹ Це єдиний в історії постколоніальних Філіппін президент, обраний на другий термін. На сьогодні, в Україні таким є Л. Кучма.

на збройні сили, нових бізнесменів, і технократів, проте й більшість пересічних філіппінців з ентузіазмом підтримали президента. Першими заходами Ф. Маркоса були: скасування конституції, розпуск збанкрутілого в очах населення парламенту, заборона партій, встановлення контролю над засобами масової інформації та судами, ліквідація приватних армій олігархів з конфіскацією близько 500 тис. одиниць вогнепальної зброї. Також тимчасово були обмежені більшість громадянських прав та свобод. Згодом розпочалися арешти одіозних представників політичної еліти, олігархів, чиновників, яким висували звинувачення у корупції, хабарництві та підривній діяльності [22, с. 178].

Відразу після запровадження режиму надзвичайного стану розпочалося здійснення нової економічної політики. Зміна курсу економічного розвитку припускала підвищення ролі держави в управлінні народним господарством, створення 11 промислових комплексів для переходу до етапу "вибіркової модернізації". Модель експортної орієнтації економіки була обрана для перебудови структури промисловості та номенклатури експорту-імпорту.

Проте найбільш вагомим досягненням філіппінського уряду стало створення Національного управління економіки та розвитку, на яке покладалося планове керівництво економікою країни. Основним напрямом економічної політики був проголошений "економічний націоналізм". Водночас Ф. Маркос презентував програму створення "нового суспільства – суспільства рівноправності" та "нової соціальної орієнтації" для покращення життя сімей з низьким рівнем доходів за допомогою справедливої земельної реформи, максимальної зайнятості населення, підвищення заробітної плати працівників тощо.

Результати таких радикальних заходів з наведення ладу в державі не забарилися: вже у 1973 р. уряду вдалося досягти сприятливого

балансу у зовнішній торгівлі, збільшити на 60 % податкові надходження, розробити та здійснити початковий етап радикальної земельної реформи, створити широку політичну і адміністративну базу для подальших перетворень та подолання загального економічного застою. Загалом же темпи економічного зростання у першій половині 70-х років ХХ ст. досягли 6,2 % [22, с. 179].

Протягом свого правління Ф. Маркос практикував референдуми, які стосувалися засадничих аспектів життєдіяльності суспільства, що, як і вибори, відбувалися під наглядом військовиків.

Таким чином, за роки свого правління з 1965 р. по 1986 р. (з 1972 р. по 1981 р. в країні діяв режим надзвичайного стану) Ф. Маркос запустив багато успішних реформ і процвітання сучасних Філіппін це безумовно заслуга його політики. На сьогодні, Республіка Філіппіни – це молода індустріальна держава, економіка якої посідає 33-є місце у світі. Важливі позиції в економіці Філіппін належать металургійній, машинобудівній, текстильній, швейній, фармацевтичній, хімічній, деревообробній, харчовій, радіоелектронній, нафтопереробній, рибній галузям промисловості. Головні види транспорту – морський, є також автомобільний, фрагментарно – залізничний. Філіппіни експортують переважно напівпровідники та електроніку, транспортні засоби, одяг, вироби з міді, нафтопродукти, кокосове масло та фрукти.

Характеризуючи діяльність Ф. Маркоса на посаді президента Філіппін доцільно згадати й про його прорахунки. Взавши на озброєння формулу успішної модернізації суспільства – сильна держава, соціальний порядок, дисципліна, він під час свого правління не зумів реалізувати її до кінця. Далося знаки те, що Ф. Маркос лише потіснив політичні позиції олігархії, але не зміг остаточно зламати її економічної могутності.

Водночас Ф. Маркос недооцінив ролі збройних сил під час модернізації

постколоніального суспільства. У той час коли вага збройних сил, як опори президентської влади, з кожним роком його правління зростала, він не довіряв військовикам, надмірно контролював їх, хоча й допускав їхню участь у бізнесі, адміністративному управлінні тощо. Відтак авторитарний режим Ф. Маркоса на відміну від Республіки Корея та Республіки Індонезія є різновидом цивільних авторитарних моделей.

І найголовніше, Ф. Маркос не зміг подолати у собі роздвоєність між традиціоналізмом та новаторством. Не зумівши здійснити свої насправді грандіозні плани модернізації країни, він поступово повертався до звичного на Філіппінах образу та поведінки традиційного політика (трапо), зайнятого особистим збагаченням, і заступництвом розбухлої корумпованої верхівки – “нової олігархії”²² [22, с. 179–180].

Остання держава із праці Л. Кучми “Україна – не Росія”, яку ми розглянемо – Китайська Республіка або просто Тайвань (за назвою острова, що складає більшу частину території, яку контролює республіка) – це частково визнана країна у Східній Азії. До 1949 р. була єдиним представником Китаю, визнаним міжнародною спільнотою і, відповідно, була членом-засновником ООН, одним з п’яти постійних членів Ради Безпеки ООН. У 1971 р. Китайська Республіка поступилася місцем в ООН Китайській Народній Республіці (КНР) – з того часу ООН і велика частина міжнародної спільноти офіційно визнають юрисдикцію КНР як над материковим Китаєм, так і над Тайванем та Пенху. На сьогодні, населення Тайваню складає понад 23,5 млн. осіб, а його площа становить 36 197 км².

Китайська республіка була проголошена 1

січня 1912 р. внаслідок Сінхайської революції в Китаї, тимчасовим президентом новоствореної держави став Сунь Ятсен, засновник і лідер партії Тунменхуей (Об’єднаний союз), згодом перетвореної на партію Гоміндан (Національна партія, ГМД). Після різноманітних соціальних потрясінь та зatoryжної війни з японськими колонізаторами в країні наступила певна стабілізація. Проте вона тривала недовго. У повоєнну добу Китайська республіка, у якій панував гомінданівський режим, набула усіх рис притаманних новим незалежним державам: швидка ерозія адміністративного апарату, наростаюча корупція, галопуюча інфляція, різке звуження соціальної бази Гоміндану, зростання страйкового руху та студентських заворушень, не бажання майже чотирьохмільйонної армії захищати конаючий режим (в період громадянської війни 1945–1949 рр., понад 80 % втрат гомінданівської армії склали дезертири та полонені-перебіжчики) [22, с. 31].

Після закінчення Другої світової війни та капітуляції Японії в Китаї з новою силою спалахнула громадянська війна між Комуністичною партією Китаю (КПК) та Гомінданом. Військова фаза конфлікту закінчилася у восени 1949 р. перемогою КПК, яка встановила контроль над усім континентальним Китаєм. У межах цих територій 1 жовтня 1949 р. була проголошена Китайська Народна Республіка.

Після поразки у громадянській війні залишки гомінданівських органів державної влади на чолі з генералісимусом Чан Кайши, значна частина скарбниці, а також рештки збройних сил Китайської республіки разом з цивільними прихильниками гомінданівської державно-політичної ідеї за допомогою ВМС

²² У лютому 1986 р. внаслідок державного перевороту за участі військових, Ф. Маркоса усунули від влади і за вказівкою Р. Рейгана його з родиною вивезли на Гавайї (де за кілька років він помер). У цьому ж році на Філіппінах була створена Президентська комісія із сумлінного управління (PCGG) для розшуку і повернення капіталів, викрадених Ф. Маркосом та його родиною. На сьогодні, PCGG продовжує

працювати. Як виявилось, зазначена ситуація є типовою для постколоніальних країн: Так зокрема у 2013 р. подібний випадок, тільки за посередництва Російської Федерації, трапився з В. Януковичем, який на той час обіймав посаду президента України. Хоча звичайно порівнювати Ф. Маркоса і В. Януковича не доводиться: абсолютно різні “вагові категорії”.

США були евакуйовані на острів Тайвань²³. Режим Гоміндану забрав із собою у вигнання не лише наукову і культурну еліту країни, деякі її історичні пам'ятки та стародавні книги, а й конфуціанський дух, стару писемність і збережене законодавство [24, с. 44].

Перебуваючи на Тайвані гомінданівський уряд продовжував претендувати на одноосібне представництво усього китайського народу і обіцяв повернутися на материк, розглядаючи утвердження комуністичного режиму під проводом КПК як результат заколоту та тимчасове явище. Водночас стратегічною метою політики гомінданівського уряду було забезпечення виживання режиму. Для цього довелося переглянути підходи до побудови політичної та правової систем Китайської республіки, змінити пріоритети зовнішньої політики, усунути прорахунки попереднього етапу діяльності.

Так, зокрема, ще під час громадянської війни Гомінданом були ухвалені нормативно-правові акти, які тривалий час радикально впливали на правову систему Тайваню. Серед них відзначимо:

1. "Тимчасові правила національної мобілізації на період заколоту" (1948 р.). Закріплені в них положення надавали Президенту право в обхід статей 39 та 43 Конституції Китайської республіки вживати надзвичайних заходів для усунення загроз безпеці Тайваню, подолання фінансової (економічної) кризи тощо (запровадження надзвичайного та військового стану). По суті запровадження Тимчасових правил значною мірою перетворювало Конституцію Китайської республіки на формальний документ. Їхня дія була скасована лише 1 травня 1991 р., коли загроза вирішення КНР "тайванської проблеми" військовим шляхом практично зникла [24, с. 46];

2. "Декрет про військовий стан" (1949 р.)

(ухвалений на підставі "Тимчасових правил"), який забороняв на Тайвані діяльність будь-яких політичних партій, окрім Гоміндану. Не дозволялася організація та проведення мітингів, зборів, страйків працівників та студентів, встановлювався контроль за діяльністю засобів масової інформації (ЗМІ). Жорстко каралося поширення чуток, носіння зброї. Громадяни Тайваню були зобов'язані постійно мати при собі документи, які посвідчують особу.

У дусі традиційного права Китаю Декретом передбачалася смертна кара щодо осіб, які під час військового стану:

- поширюють чутки чи обдурюють населення;
- збирають людей для порушення громадського порядку;
- підривають фінансову систему країни;
- грабують або за допомогою насильства відбирають майно;
- страйкують, підриваючи існуючий лад;
- підбурюють студентів до заворушень, провокують інших осіб до скоєння злочинів;
- підривають транспортне сполучення або викрадають матеріали без яких воно стає неможливим;
- завдають шкоди системам забезпечення населення водою, електроенергією, газом;
- влаштовують пожежі, повені, створюють загрози громадській безпеці;
- без наявності дозволу користуються зброєю, боєприпасами чи вибуховими речовинами [24, с. 46–47].

Таким чином, незважаючи на закріплені конституцією Китайської республіки свободи, на Тайвані до 80-х рр. ХХ ст. існував жорсткий авторитарний військовий режим з однопартійною системою²⁴, який характеризувався відсутністю свободи слова, зборів, вільних ЗМІ тощо. Президент наділявся необмеженою владою, для стримування якої не існувало жодної системи

²³ Загальна кількість біженців з материкового Китаю на Тайвань склала близько 2 млн. осіб.

²⁴ Створення будь-яких нових політичних партій заборонялося. Один з діячів Гоміндану, який у 1960 р.

спробував створити Китайську демократичну партію, був засуджений до тривалого терміну ув'язнення [24, с. 47].

протива²⁵. І це незважаючи на проголошену політику “п’яти влад”²⁶. Зазначений стан обґрунтовувався умовами підготовки до війни та мобілізації. Закріплені в Конституції норми були лише декларацією, яка не мала можливості бути реалізованою на практиці.

Зовнішньополітичним пріоритетом Китайської республіки Тайванського періоду стали відносини зі Сполученими Штатами, співробітництво з якими розпочалося ще з часів громадянської війни з КПК. У 1950 р. президент США Г. Трумен розпорядився, щоб 7 флот ВМС США забезпечив захист Тайваню на випадок нападу КНР. Тоді ж Сполучені Штати розпочали надавати Тайваню значну економічну та військову допомогу, що багато в чому запобігло вторгненню збройних сил КНР. 2 грудня 1954 р. уряд США, який підтримував дипломатичні, політичні та економічні відносини з гомінданівським режимом, уклав з ним “Договір про взаємну оборону”, згідно з яким він узяв на себе зобов’язання гарантувати безпеку Тайваню. У жовтні 1958 р. уряди США та Тайваню підписали спільне комюніке про солідарність.

У 1979 р. США у повному обсязі встановили дипломатичні відносини з КНР, припинивши при цьому офіційні відносини з Тайванем. Проте США, як і більшість країн світу, підтримують зв’язки з урядом Тайваню на неофіційному рівні відповідно до закону “Про відносини з Тайванем”, ухваленим Конгресом США у тому ж році. Водночас на підставі цього закону був денонсований “Договір про взаємну оборону” від 1954 р.

У другій половині 70-х років ХХ ст., після смерті президента Китайської республіки генералісимуса Чан Кайші, в країні розпочалася поступова лібералізація усіх

сфер суспільного життя. Крім того, у цей період суттєво знизився рівень конфронтації Тайваню з КНР. У 1987 р. рішенням Президента Тайваню Цзян Цзінго²⁷ був скасований “Декрет про військовий стан”, який 38 років діяв у правовій системі країни. На зміну авторитарному режиму, що існував в Китайській республіці з 1949 р., прийшов підйом цивільної активності та зростання громадських рухів [24, с. 48]. Відтак, скасування військового стану фактично започаткувало конституційні реформи на Тайвані.

У 1988 р. з’явився важливий закон “Про збори та демонстрації”, який декларував забезпечення свободи зборів та демонстрацій громадян²⁸. Фактично почав діяти закон “Про народні організації” (ухвалений у 1931 р.), який регулював діяльність професійних, громадських та політичних організацій²⁹. Водночас був ухвалений закон “Про національну безпеку” у якому суттєво знижувалася роль збройних сил у життєдіяльності тайванського суспільства. Більшість повноважень військової влади щодо національної безпеки передавалася цивільним судам (зокрема юрисдикція військових судів щодо цивільних осіб), поліції та іншим правоохоронним органам. І, зрештою, у травні 1991 р. були скасовані “Тимчасові правила національної мобілізації на період заколоту” (1948 р.), які фактично на цей час перетворилися на анахронізм доби авторитарного режиму [24, с. 48–49].

На сьогодні, юридично Тайвань є провінцією КНР, а фактично незалежним державним утворенням (новою незалежною державою), яке привласнило собі назву,

²⁵ З 1 березня 1950 р. по 5 квітня 1975 р. президентом Китайської Республіки був генералісимус Чан Кайші.

²⁶ На Тайвані діє унікальна система поділу влади, яка передбачає взаємодію між законодавчою, виконавчою, судовою, контрольною та екзаменаційною (селективною) гілками державної влади.

²⁷ Президент Китайської республіки (Тайвань) у 1978–1988 рр. (6-й і 7-й президентські терміни), старший син генералісимуса Чан Кайші.

²⁸ Зазначений нормативно-правовий акт забороняє пропаганду “комунізму та сепаратизму” (ст. 4) [24, с. 48].

²⁹ На сьогодні, на Тайвані існує розвинена багатопартійна система, яка нараховує близько 110 політичних партій, більшість з яких не відіграють значної ролі у політичному процесі країни.

конституцію та атрибути державності Китайської Республіки 1912–1949 рр. Незважаючи на обмежені природні та політичні ресурси, Тайваню вдалося за короткий термін створити одну з найбільш конкурентоспроможних економічних систем світу³⁰. Серед різноманітних рейтингів (конкурентоспроможності економік, економічного розвитку, інвестиційного клімату тощо) Китайська республіка посідає провідні місця у світі загалом та Азії зокрема.

На початкових етапах економічного зростання уряд Тайваню сконцентрувалася на модернізації сільського господарства. Потім настала черга промисловості. На провідні позиції вона вперше вийшла у 1963 р., а у 1986 р. промисловість вже складала 47,1 % ВВП. Під час індустріалізації уряд Тайваню зіткнувся з низкою проблем соціально-економічного характеру, найбільш складною серед яких виявилось структурне безробіття, пов'язане з надлишком робочої сили у сільськогосподарському секторі. За цих умов влада Тайваню ухвалила рішення про створення експортних та індустріальних зон.

Поступово в структурі економіки Тайваню почали переважати технологічні та капіталомісткі виробництва порівняно з трудомісткими. Бурливо розвивалися сегменти електроніки та інформаційних технологій, які згодом перетворилися на головні галузі тайванської промисловості. Так зокрема Тайвань став одним з найбільших

виробників електроніки, створивши економіку, засновану на знаннях. Усе це відбувалося на підставі ухвалених урядом чотирирічних планів розвитку економіки країни, які не мали директивного характеру.

Найбільш розвиненими галузями промисловості сучасного Тайваню є електронна, текстильна, хімічна, харчова, нафтова галузі, а також суднобудування. Особливо швидкими темпами розвивається промисловість з виробництва інформаційних технологій – комп'ютерів, програмного забезпечення та комплектуючих до них. Також динамічно розвивається автомобільна промисловість. На сьогодні, Тайвань є найбільшим інвестором у Південно-Східній Азії. Поступово розширюються торговельні зв'язки з материковим Китаєм.

Основними експортними товарами Тайваню є промислова продукція, готова сільськогосподарська продукція та сільськогосподарська сировина. Імпортуються переважно сільськогосподарська і промислова сировина, промислові товари виробничого призначення та споживчі товари [25].

Основними зовнішньоторговельними партнерами Тайваню є КНР (включаючи Гонконг), Японія, США та Республіка Корея.

Коли мовиться про економічне диво Тайваню не варто забувати про роль Сполучених Штатів у розвитку цієї країни. Зокрема за допомогою США була створена величезна промислова інфраструктура, комунікації та розвинена система освіти.

Висновки

Таким чином, розгляд генези Республіки Корея, Індонезії, Філіппін та Тайваню, які на думку Л. Кучми, з "безмежно, неймовірно відсталих країн" за короткий період – 25–30 років змогли перетворитися на індустріально розвинені держави, засвідчив логічність їхньої типології. Так, зокрема усі чотири держави, за наслідками Другої світової війни,

майже одночасно проголосили (здобули) незалежність (Республіка Корея – 1948 р., Індонезія – 1945 р., Філіппіни – 1946 р., Китайська республіка – 1949 р. – евакуація гомінданівського режиму з материкового Китаю на Тайвань).

По-друге, після проголошення незалежності суспільства зазначених держав,

³⁰ Тайванське диво або економічне диво Тайваню – термін, що стосується швидкої індустріалізації та економічного зростання Тайваню впродовж другої

половини ХХ ст. Тайвань став відомий як один з "чотирьох азійських тигрів".

за винятком Тайваню, намагалися розвиватися на ліберально-демократичних принципах. Зокрема період розвитку Індонезії з серпня 1950 р. по лютий 1957 р. отримав назву "ліберальна демократія". На Філіппінах з 1946 р. сформувалася ліберально-демократична модель, яка була різновидом елітарної і так званої олігархічної демократії. Зазначені періоди, принаймні у Південній Кореї, Індонезії та на Філіппінах, характеризувалися неухильною деградацією соціально-економічного та політичного життя, зростанням рівня корупції, хабарництва, протекціонізму, гризотні політиканів тощо країни швидкими темпами сповзали до соціальної дезорганізації. Правоохоронні органи та суди були деморалізовані, постійно відбувалися масові виступи населення, які вимагали політичних та економічних реформ.

За таких умов домінантною силою зазначених держав стали представники тієї верстви, яка має відносну автономію від усіх укладів, тобто бюрократії – цивільної та/або військової. З часом саме ця соціальна група бере на себе відповідальність за те, що відбувається у новій незалежній державі, та за перспективи її подальшого розвитку. Саме військові, а у випадку Філіппін представник цивільної бюрократії за допомогою збройних сил, здійснивши військово-політичні інтервенції, обмежили інтереси компрадорської олігархічної буржуазії та цивільного бюрократичного апарату, які були зацікавлені у створенні вигідної для них системи представницької, парламентської демократії "західного типу". Проте, як свідчить суспільно-історична практика, те, що пустило коріння в розвинених країнах світу, не відразу приживається в постколоніальних державах, у яких відбувається болісний процес первинного накопичення капіталу, політичної інституалізації та соціальної стратифікації. Демократичні процедури – і то не всі – можливі лише на певному етапі їхнього розвитку.

Незацікавленість у поступальному та

систематичному розвитку вітчизняної економіки, розрахованому на довготривалу перспективу, прагнення "товкти гарячі гроші", жити одним днем за принципом "після нас хоч потоп" неминуче призводять до того, що починають переважати кон'юнктурні інтереси, виникає схильність "хитрувати" та уривати якнайшвидше і якнайбільше, що тільки можна і де тільки можна. Саме за таких умов у країнах, що розвиваються, відкриваються небачені можливості для зловживань, всюдисущої корупції, казнокрадства, хабарництва, протекціонізму тощо.

Згодом така поведінка переноситься з економічної сфери до політичної, що відтепер розглядається як найважливіший чинник легалізації, збереження та примноження статків, нажитих "непосильною працею", отримання різноманітних преференцій та імунітету від кримінальних переслідувань. Відбувається неприродне поєднання політики та бізнесу, межа між якими повністю стирається. За таких умов у постколоніальних країнах часто-густо складається ситуація, за якої відсторонення від влади корумпованої верхівки, яка безсоромно підтасовує результати виборів, усуваючи у будь-який спосіб політичних конкурентів, демократичним шляхом практично неможливе, оскільки владна верхівка опанувала методи політичного шахрайства не менше, ніж фінансові махінації. З цього глухого кута існує лише два виходи: або стихійні заворушення люмпенізованих верств суспільства з непередбачуваними наслідками, або військовий переворот, що є природним та логічним, а в більшості випадків навіть єдиним виходом із ситуації, що склалася [2].

По-третє, після встановлення військових режимів (у випадку Філіппін авторитарного режиму з опорою на збройні сили), уряди країн, які згадує у своїй праці Л. Кучма, взяли на озброєння формулу успішної модернізації суспільства – сильна держава, соціальний порядок, дисципліна. Зазначена формула

передбачала певну програму дій, яку чітко сформулював Ф. Маркос: централізація влади у руках сильного президента як єдиний засіб консолідації суспільства; пріоритет модернізації економіки; ліквідація кланово-олігархічної системи; проведення ефективної аграрної реформи. Безперечно, що виконання зазначеної програми вимагало певних дій, спрямованих на тимчасове обмеження громадянських прав та свобод, встановлення режимів “керованої демократії” та “керованої економіки”, запровадження п’ятирічних планів (на Тайвані – чотирирічних) розвитку народного господарства. Це, так би мовити, об’єктивна необхідність, пов’язана з наведенням ладу в державі, проведенням ефективної модернізації усіх сфер суспільства постколоніальної країни, запорука її незворотного розвитку як незалежної держави. Були, звичайно, й перегини, які компенсувалися досягненнями зазначених країн.

Які ж уроки може почерпнути для себе Україна з особливостей генезису Південної Кореї, Індонезії, Філіппін і Тайваню, які, на думку Л. Кучми, здійснили ефективну модернізацію постколоніальних суспільств і перейшли до розряду індустріально розвинених держав регіону і світу? При цьому необхідно враховувати, що Україна де-факто перебуває в стані війни з колишньою метрополією – Російською Федерацією. Зазначене потребує цілісної концепції модернізації усіх царин життєдіяльності українського суспільства і, передусім, глибокого реформування військової сфери. Реалізація цих вимог зумовлює зміст та спрямованість головних засад і першочергових завдань модернізації. Насамперед реформування має здійснюватися одночасно в усіх царинах життєдіяльності українського суспільства. Серцевиною реформ має стати військова сфера, оскільки від перебігу російсько-української війни залежатиме майбутнє нашої держави. Саме військова реформа (оновлена система комплектування,

продумана конверсія військових кадрів, послідовне створення замкнених циклів виробництва озброєння та військової техніки на власній промисловій базі тощо) має стати тим локомотивом, який сприятиме відродженню потужного оборонно-промислового комплексу, а через нього – нової індустріалізації нашої держави. Водночас у результаті військової реформи має постати “нова модель Збройних Сил України” і мають з’явитися нові підходи до російсько-української війни загалом.

Інші сфери життєдіяльності українського суспільства теж вимагатимуть радикальних перетворень. Зокрема у політичній сфері, з одного боку, поширення реальної демократії на протизагу олігархічній демократії, а з іншого – збільшення централізації, посилення виконавчої влади з одночасною модернізацією законодавчої. Прискорене формування політичної нації та вироблення консолідуючої національної ідеї. Політична нація повинна мати ціннісні підвалини та горизонт прагнень – свій “редактор реальності” світу. Утім, такий горизонт прагнень здатні визначити лише нові лідери з іншим “ландшафтом” свідомості [26, с. 214].

У соціально-економічній сфері необхідно встановити соціоекономічну рівновагу суспільства, за якої наявні усталена відповідність між економічною та соціальною царинами, узгодженість інтересів окремих людей з інтересами соціальних, етнічних, релігійних та демографічних груп і верств населення, зокрема й з інтересами держави. Зазначений процес поряд з іншим має сприяти підвищенню ролі держави, яка під час модернізації повинна посісти належне їй місце в політичній системі суспільства.

Головні умови нових можливостей для українського суспільства закладені у перевіреній країнами, що розглядалися, формулі – “сильна держава, соціальний порядок, дисципліна”. З цієї формули витікають доктринальні принципи, на яких має будуватися нова українська держава:

1. Форма правління – президентська

республіка. Консолідація українського суспільства на ідеї побудови Великої України.

2. Радикальне реформування правової системи, яка породжує дисфункції соціальних інститутів, масовий правовий нігілізм та падіння моралі в українському суспільстві.

3. Відродження вітчизняного оборонно-промислового комплексу (послідовне створення замкнених циклів виробництва озброєння та військової техніки на власній промисловій базі), а через нього – нової індустріалізації України. Формування в Україні експортноорієнтованої економіки з метою перебудови структури промисловості та номенклатури експорту-імпорту, посилення конкуренції з іноземним капіталом.

4. Перетворення олігархічних фінансово-промислових груп в конгломерати формально самостійних фірм різної галузевої спрямованості, які перебувають у приватній

власності під єдиним адміністративним та фінансовим контролем, за зразком японських – дзайбацу та південнокорейських чеболів.

5. Проведення ефективною аграрної реформи, покликаної зміцнити продовольчу безпеку України.

6. Створення “нової моделі Збройних Сил України” – потужної військової організації держави спроможної повернути окуповані території стати надійною запорукою військової безпеки держави.

Зазначені принципи спрямовані на формування спільноти заможних, самодостатніх громадян з розвиненим почуттям гідності та оптимізму, а це, у свою чергу, код до перезавантаження та нового шляху творення України. Щоб повернутися до європейської спільноти, необхідно стати справжньою демократичною, правовою та соціальною державою [26, с. 216].

Список використаних джерел

1. Михальченко Н. И. Украинское общество: трансформация, модернизация или лимитроф Европы? К.: Институт социологии НАНУ, 2001. 440 с.
2. Чорний В. С. Українське суспільство на сучасному етапі: виклики і загрози. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 3. С. 179–194.
3. Кучма Л. Украина – не Россия. Москва: Время, 2004. 560 с., ил. (На укр. яз.).
4. Кучма Леонид Второй президент Украины (1994–2004 гг.). URL: <https://file.liga.net/persons/leonid-kuchma> (дата звернення: 19.12.2021).
5. Иргибаяев А.Т., Осипов В.И. Южная Корея. М.: Знание, 1990. 64 с. (Новое в жизни, науке, технике. Сер. “У политической карты мира”; № 4).
6. Ким Г. Н. Республика Корея. Информационно-справочное издание. Алматы: Дайк-Пресс, 2010. 584 с. Серия “Страны Мира”.
7. Корейская война: потери сторон. URL: <http://www.warconflict.ru/rus/statistika/?action=shwprd&id=1334> (дата звернення: 19.12.2021).
8. Чеболь. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Чеболь> (дата звернення: 19.12.2021).
9. Бандиленко Г.Г., Гневушева Е.И., Деопик Д.В., Цыганов В.А. История Индонезии (в трёх частях). Том 1. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. 304 с.
10. Всемирная история. Т. 12. – М.: Мысль, 1979. – 672 с.
11. Индонезия. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Индонезия> (дата звернення: 19.12.2021).
12. Ротшильд Дж. Східно-Центральна Європа між двома Світовими війнами. Пер. з англ. В.П. Канаша. К.: Мегатайм, 2001. 496 с.
13. Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 12 лютого 1991 р., № 712-XII. Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, № 9, ст. 84.
14. Історія Індонезії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_Індонезії (дата звернення: 19.12.2021).
15. Другов А. Ю., Резников А. Б. Утверждение и

- кризис “направляемой демократии”. Национально-освободительное движение в Индонезии. М.: “Наука”, 1970, С. 237–292.
16. Panduan Parlemen Indonesia. Jakarta: Yayasan API, 2001. 1418 p.
17. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Пер. з нім., примітки та післямова Анатолія Єрмоленка. Київ: Лібра, 2003. 248 с.
18. Рисаль Х. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Рисаль,_Хосе (дата звернення: 19.12.2021).
19. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. К: Наукова думка, 2003. Т. 2: Поезія 1847–1861. 784 с.
20. Парижский мирный договор (1898). URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Парижский_мирный_договор_\(1898\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Парижский_мирный_договор_(1898)) (дата звернення: 19.12.2021).
21. Филиппино-американская война. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Филиппино-американская_война (дата звернення: 19.12.2021).
22. История стран Азии и Африки после Второй мировой войны в 2 ч. Часть 1: учебник для академического бакалавриата / С.И. Лунёв [и др.]; под редакцией С.И. Лунёва. М.: Издательство Юрайт, 2019. 428 с. (Бакалавр. Академический курс).
23. Маркос Ф. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Маркос,_Фердинанд (дата звернення: 19.12.2021).
24. Сравнительный анализ правового регулирования финансово-банковского сектора России и Тайваня / под ред. С.Н. Сильвестрова. М.: “Когито-Центр”, 2016. 165 с.
25. Национальное хозяйство Тайваня в контексте мировой экономики. URL: <http://www.hyno.ru/tom2/1587.html> (дата звернення: 19.12.2021).
26. Жебрівський П. Роздуми. Дрогобич: Коло, 2021. 230 с.: іл.
27. Чорний В. С. Військова організація України: становлення та перспективи розвитку: монографія. Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2009. 368 с.

Перспективы развития украинского общества сквозь призму труда Л. Кучмы “Украина – не Россия”

Виталий Чёрный * ¹ А

* Corresponding author: ¹ д. филос. н., профессор, начальник кафедры, e-mail: chvs15@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0342-1188

^А Национальный университет обороны Украины имени Ивана Черняховского, г. Киев, Украина

Аннотация

В статье осуществлён анализ особенностей развития ряда новых независимых государств, а именно Южной Кореи, Индонезии, Филиппин и Тайваня, которые, по мнению второго президента Украины Л. Кучмы, за короткий период достигли впечатляющих результатов, проведя успешную модернизацию. Установлено, что главные условия успеха указанных стран заложены в универсальной формуле “сильное государство, социальный порядок, дисциплина”. Эта формула предусматривала определенную программу действий, а именно: централизацию власти в руках сильного президента как единственное средство консолидации общества; приоритет модернизации экономики; ликвидацию кланово-олигархической системы; проведение эффективной аграрной реформы. Исходя из этого, обоснованы доктринальные принципы, на которых должно строиться современное украинское государство. Эти принципы направлены на формирование общества состоятельных, самодостаточных граждан с развитым чувством достоинства и оптимизма, а это, в свою очередь, код к перезагрузке и новому пути создания Великой Украины.

Ключевые слова: государство, модернизация, олигархи, демократия, общество, режим.

Prospects of the development of ukrainian society through the prism of L. Kuchma's work "Ukraine is not Russia"

Vitalii Chorny ^{*} ¹ ^A

^{*} **Corresponding author:** ¹ Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department, e-mail: chvs15@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0342-1188

^A National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiy, Kyiv, Ukraine

Abstract

The article analyzes the development of a number of newly independent states, namely South Korea, Indonesia, the Philippines and Taiwan, which, according to the second President of Ukraine Leonid Kuchma, in a short period of time achieved impressive results due to successful modernization. It is established that the main conditions for the success of these countries are laid down in the universal formula "strong state, social order, discipline". This formula provided for a program of action, namely: the centralization of power in the hands of a strong president as the only means of consolidating society; priority of economic modernization; liquidation of the clan-oligarchic system; carrying out effective agrarian reform. Based on the above, the doctrinal principles on which the modern Ukrainian state should be based are substantiated. These principles are aimed at forming a community of wealthy, self-sufficient citizens with a developed sense of dignity and optimism, which, in turn, is a code for a reset and a new way of creating a Greater Ukraine.

Keywords: state, modernization, oligarchs, democracy, society, regime.

References

1. Mykhalchenko, N. I. (2001). *Ukrainskoe obshchestvo : transformatsia, modernizatsia ili limitrof Yevropy?* [Ukrainian Society: Transformation, Modernization or Europe's Limitrof?]. Kyiv, Institut sotsiologii NANU, 440. [in Russian].
2. Chorny, V. S. (2019). *Ukrainske suspilstvo na suchasnomu etapi: vyklyky i zahrozy* [Ukrainian society at the present stage: challenges and threats]. *Sotsiologia: teoria, metody, marketynh*. № 3. S. 179–194. [in Ukrainian].
3. Kuchma Leonid. (2004). *Ukraina – ne Rossia*. [Ukraine is not Russia]. Moskva: Vremya, 560. [in Russian].
4. Kuchma Leonid *Vtoroy prezident Ukrainy (1994–2004 gg.)* [Kuchma Leonid The second president of Ukraine (1994-2004)]. Retrieved from <https://file.liga.net/persons/leonid-kychma> (data zvernennya: 19.21.2021). [in Russian].
5. Irgibaiev, A.T., Osipov, V.I. (1990). *Yuzhnaia Koreia* [South Korea]. (Novoie v zhizni, nauke, tekhnike. Ser. "U politicheskoi karty mira"; № 4). Moskva: Znanie, 64 s. [in Russian].
6. Kim, G.N. (2010). *Respublika Koreia* [The Republic of Korea]. *Informatsionno-spravochnoie izdanie*. Almaty: Daik-Press, 584 s. Seriya "Strany Mira". [in Russian].
7. *Koreiskaia voina: poteri storon* [Korean War: the loss of the parties]. Retrieved from <http://www.warconflict.ru/rus/statistika/?action=shwprd&id=1334>. [in Russian].
8. Chebol. Retrieved from <https://ru.wikipedia.org/wiki/Chebol>. [in Russian].
9. Bandilenko, G.G., Gnevusheva, Ye.I., Deopik, D.V. & Tsyganov, V.A. (1992). *Istoriia Indonezii* [History of Indonesia] (v triokh chastiakh). Tom 1. Moskva: Izd-vo Mosk. un-ta, 304 s. [in Russian].
10. *Vsemirnaia istoriia* [World history] (1979). T. 12. Moskva: Mysl, 672 s. [in Russian].
11. Indoneziia. Retrieved from <https://ru.wikipedia.org/wiki/Indoneziya>. [in Russian].
12. Rothschild, J. (1998). *Skhidno-Tsentralna Yevropa mizh dvoma Svitovymy viinamy* [East central Europe between the two world wars]. Kyiv: Megataim, 2001. 496 c. [in Ukrainian].

13. Zakon Ukrainiskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliky "Pro vidnovlennia Krymskoi Avtonomnoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliky" [Law of the Ukrainian Soviet Socialist Republic "On the Restoration of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic"]. (1991, 12 liutoho, № 712-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR, 1991, № 9, st. 84. [in Ukrainian].
14. Istoriiia Indonezii. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Istoriya_Indonezii. [in Ukrainian].
15. Druhov, A. Yu., Reznykov, A. B. (1970). Utverzhdenie i krizis "napravliaemoi demokratii". Natsionalno-osvoboditelnoie dvizhenie v Indonezii [Approval and crisis of "directed democracy". National liberation movement in Indonesia]. Moskva: "Nauka", S. 237–292. [in Russian].
16. Panduan Parlemen Indonesia. (2001). Jakarta: Yayasan API, 1418 p.
17. Hiosle V. (2003). Praktychna filosofia v suchasnomu sviti. [Practical philosophy in the modern world.]. Kyiv: Libra, 248 c. [in Ukrainian].
18. Risal, Kh. Retrieved from https://ru.wikipedia.org/wiki/Risal%27%2C_Khose. [in Russian].
19. Shevchenko, T. H. (2003). Zibrannia tvoriv [Book of works]: U 6 t. Kyiv: Naukova dumka, T. 2: Poeziia 1847–1861. 784 s. [in Ukrainian].
20. Parizhskii mirnyi dogovor (1898). Retrieved from [https://ru.wikipedia.org/wiki/Parizhskiy_mirnyy_dogovor_\(1898\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Parizhskiy_mirnyy_dogovor_(1898)). [in Russian].
21. Filippino-amerikanskaia voina. Retrieved from https://ru.wikipedia.org/wiki/Filippino-amerikanskaya_voyna. [in Russian].
22. Lunov, S.I. (2019). Istoriiia stran Azii i Afriki posle Vtoroi mirovoi voiny v 2 chastiakh [History of the countries of Asia and Africa after World War II in 2 parts]. Chast 1: uchebnik dlia akademicheskogo bakalavrata. Moskva: Izdatelstvo Yurait, 428 s. [in Russian].
23. Markos, F. Retrieved from https://ru.wikipedia.org/wiki/Markos,_Ferdinand. [in Russian].
24. Silvestrova, S.N. (2016). Sravnitelnyi analiz pravovogo regulirovaniia finansovo-bankovskogo sektora Rossii i Taivania [Comparative analysis of legal regulation of the financial and banking sector in Russia and Taiwan]. Moskva: "Kogito-Tsentr", 165 s. [in Russian].
25. Natsionalnoie khoziaistvo Taivania v kontekste mirovoi ekonomiki. Retrieved from <http://www.hyno.ru/tom2/1587.html>. [in Russian].
26. Zhebrivskiy, P. (2021). Rozdumy [Reflections]. Drohobych: Kolo, 230 s. [in Ukrainian].
27. Chornyi, V. S. (2009). Viiskova orhanizatsia Ukrainy : stanovlennia ta perspektyvy rozvytku: monohrafia [Military organization of Ukraine: formation and prospects of development: Monograph]. Nizhyn: Publishing House Aspekt-Polihraf, 368 p. [in Ukrainian].